

حقوق کار جلد سوم

روابط جمعی کار

www.ketab.ir

دکتر ابوالفضل رنجبری

استادیار حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

انتشارات آیدیل

سرشناسه	رنجبری، ابوالفضل، ۱۳۴۸ -
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام / Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	حقوق کار / ابوالفضل رنجبری.
مشخصات نشر	تبریز: آیدین: انتشارات یانار، ۱۳۹۷ -
مشخصات ظاهری	۴۰۸ص.
شابک	ج. ۱: ۸-۸۳-۵۸۷۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۲: ۳-۹۱-۵۸۷۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۳: ۷-۱۵-۶۷۲۸-۶۲۲-۹۷۸.
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۹).
یادداشت	ج. ۳ (چاپ اول: ۱۴۰۰) (فیبا).
یادداشت	کتابنامه.
مندرجات	ج. ۱: مبانی و قلمرو حقوق کار. - ج. ۲: عناصر رابطه کار. - ج. ۳: روابط جمعی کار
موضوع	کار -- قوانین و مقررات - ایران / Labor laws and legislation - Iran
موضوع	روابط کارگر و کارفرما -- قوانین و مقررات - ایران
موضوع	Industrial relations -- Law and legislation - Iran
موضوع	حق کار - ایران / Right to labor - Iran
رده بندی کنگره	۱۳۹۷/۹۵۹ KMH۱۲۷۰
رده بندی دیویی	۳۴۲/۵۵۰
شماره کتابشناسی ملی	۵۳۵۴۵۷۷

www.ketab.ir

انتشارات آیدین (با همکاری) انتشارات یانار

تبریز، خیابان شریعتی شمالی، نرسیده به سینما ۲۹ بهمن

تلفن: ۳۵۵۳۲۵۹ - فاکس: ۳۵۵۳۰۵۲۳ - ۰۴۱

Email: Aydin.publication@Gmail.com

حقوق کار جلد سوم روابط جمعی کار

دکتر ابوالفضل رنجبری

* چاپ اول ۱۴۰۱ تبریز * شمارگان ۱۰۰۰ نسخه * قیمت ۱۲۰۰۰۰ تومان

* لیتوگرافی افرنک * چاپ و صحافی: صحاف امین

۹۷۸-۶۲۲-۶۷۲۸-۱۵-۷

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۱۷

فصل اول: مباحث نظری

فصل اول: زمینه‌های فلسفی روابط جمعی و شکل کار.....	۲۲
مبحث اول - افلاطون.....	۲۳
مبحث دوم - ارسطو.....	۲۴
مبحث سوم - آگوستین (۳۵۴ - ۴۳۰ م).....	۲۴
مبحث چهارم - توماس آکویناس (۱۲۲۵ - ۱۲۷۴).....	۲۵
مبحث پنجم - توماس هابز (۱۵۸۸ - ۱۶۷۹).....	۲۶
مبحث ششم - جان لاک (۱۶۳۲ - ۱۷۰۴).....	۲۷
مبحث هفتم - ژان ژاک روسو (۱۷۱۲ - ۱۷۷۸).....	۲۸
مبحث هشتم - سایر دیدگاه‌ها.....	۳۱
مبحث نهم - سندیکالیسم و طرفداران آن.....	۳۳
فصل دوم: تحولات تاریخی روابط جمعی کار و حق تشکل.....	۳۶
مبحث اول - تاریخچه روابط جمعی و سندیکاها قبل از انقلاب صنعتی.....	۳۶
مبحث دوم - انقلاب صنعتی و ارتباط آن با سندیکالیسم.....	۳۸
مبحث سوم - سندیکاها پس از انقلاب صنعتی.....	۳۹
مبحث چهارم - دوره ممنوعیت تشکل‌های کارگری.....	۴۱

مبحث پنجم - دوره‌ی رشد سندیکاها و کاهش محدودیت‌های قانونی.....	۴۴
مبحث ششم - دوره‌ی رسمی شدن و نضج اتحادیه‌های کارگری.....	۴۵
مبحث هفتم - همگرایی بین المللی سندیکاها.....	۵۱
مبحث هشتم - نقش سندیکاها در شکل‌گیری سازمان بین‌المللی کار.....	۵۳
فصل سوم: تعریف و واژه شناسی سندیکا.....	۵۵
مبحث اول - تعریف سندیکا.....	۵۵
بند اول - تعاریف قانونی و رسمی.....	۵۵
بند دوم - تعاریف دیگر.....	۵۶
مبحث دوم - واژه شناسی سندیکا.....	۵۷
بند اول - ادبیات حقوقی لاتین.....	۵۷
بند دوم - ادبیات اجتماعی و حقوقی ایران.....	۵۸
فصل چهارم: اسناد بین‌المللی حق سندیکایی.....	۶۱
مبحث اول - حق سندیکایی در اسناد سازمان‌های بین‌المللی عام.....	۶۱
بند اول - اسناد جهانی.....	۶۱
۱ - ۱ - منشور ملل متحد.....	۶۱
۱ - ۲ - اعلامیه جهانی حقوق بشر.....	۶۲
۱ - ۳ - میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....	۶۴
۱ - ۴ - میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۶۵
۱ - ۵ - اعلامیه ملل متحد در خصوص پیشرفت و توسعه جهانی.....	۶۷
بند دوم - اسناد منطقه‌ای.....	۶۸
۲ - ۱ - اسناد اروپایی.....	۶۸
۲ - ۱ - ۱ - اساسنامه شورای اروپا.....	۶۸
۲ - ۱ - ۲ - کنوانسیون اروپایی حقوق بشر.....	۶۹
۲ - ۱ - ۳ - منشور اجتماعی اروپا.....	۷۰
۲ - ۱ - ۴ - منشور اروپایی حقوق بنیادین.....	۷۱
۲ - ۲ - کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر.....	۷۱
۲ - ۳ - منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم.....	۷۲
مبحث دوم - حق تشکل در اسناد سازمان بین‌المللی کار.....	۷۲
بند اول - اساسنامه سازمان بین‌المللی کار.....	۷۲
بند دوم - مصوبات سازمان بین‌المللی کار.....	۷۴
۲ - ۱ - مقاله‌نامه‌ها.....	۷۴

- ۲- ۱- ۱- مقاوله‌نامه‌های مربوط به آزادی سندیکایی به ترتیب تاریخ تصویب ۷۴
- ۲- ۱- ۲- تشریح محتوای مقاوله‌نامه‌ها ۷۵
- ۲- ۲- توصیه‌نامه‌ها ۸۵
- ۲- ۳- قطعنامه‌ها ۸۹
- ۲- ۴- اعلامیه اصول و حقوق بنیادین کار ۹۱
- ۲- ۴- ۱- گزارش جهانی جامع سال ۲۰۰۰ مدیرکل ILO (درباره‌ی حق سندیکایی و مذاکرات جمعی) ۹۴
- ۲- ۴- ۲- گزارش جهانی جامع سال ۲۰۰۴ مدیرکل ILO (درباره‌ی حق سندیکایی و مذاکرات جمعی) ۹۹

بخش دوم: منابع و نهادهای نظارتی حق سندیکایی

- فصل اول: ابعاد حقوق و آزادی‌های سندیکایی ۱۰۶
- مبحث اول - آزادی سندیکایی و حق سندیکایی ۱۰۶
- مبحث دوم - رابطه حقوق سندیکایی و حقوق بشر ۱۰۷
- بند اول - حق بر آزادی و امنیت فرد ۱۱۰
- ۱- ۱- آسیب‌های بدنی بر افراد - ناپدید سازی افراد ۱۱۰
- ۱- ۲- دستگیری و بازداشت خودسرانه ۱۱۱
- بند دوم - تبعید اجباری ۱۱۲
- بند سوم - آزادی رفت و آمد ۱۱۳
- بند چهارم - آزادی همایش و تظاهرات ۱۱۳
- بند پنجم - آزادی عقیده و بیان ۱۱۴
- بند ششم - حقوق مربوط به مالکیت و اموال سندیکا ۱۱۵
- بند هفتم - وضعیت اضطراری و حقوق سندیکاها در آن ۱۱۶
- مبحث سوم - ابعاد آزادی سندیکایی ۱۱۸
- بند اول - حق کارگران و کارفرمایان برای تشکیل سندیکا و پیوستن به آن «بدون هیچگونه تبعیض و تمایز» ۱۱۸
- ۱- ۱- آزادی سندیکایی کارکنان بخش عمومی ۱۱۹
- ۱- ۲- محدودیت‌های پلیس و نظامیان ۱۲۳
- ۱- ۳- پرسنل آتش نشانی و مراقبین زندان ۱۲۴
- ۱- ۴- مقامات عالی رتبه دولتی ۱۲۵
- ۱- ۵- کارگران کشاورزی و روستایی ۱۲۵
- ۱- ۶- کارگران دارای وضعیت خاص ۱۲۶
- ۱- ۷- کارگران شاغل در مناطق پردازش صادرات ۱۲۷
- ۱- ۸- دیگر زمینه‌های تبعیض و تفاوت ۱۲۸

۱۲۸.....	۱-۸-۱- نژاد.....
۱۲۹.....	۱-۸-۲- ملیت و تابعیت.....
۱۳۰.....	۱-۸-۳- جنسیت و سن.....
۱۳۱.....	۱-۸-۴- تمایلات یا فعالیت‌های سیاسی.....
۱۳۲.....	۱-۹- حق تشکیل مدیران و نمایندگان کارفرما.....
۱۳۲.....	۱-۱۰- حق تشکیل کارفرمایان.....
۱۳۳.....	بند دوم- آزادی تشکیل سندیکا «بدون نیاز به اجازه قبلی».....
۱۳۴.....	۲- ۱- ثبت سندیکا.....
۱۳۶.....	۲- ۲- شخصیت حقوقی سندیکا.....
۱۳۷.....	۲- ۳- امکان تجدید نظرخواهی قضایی.....
۱۳۸.....	بند سوم- حق کارگران و کارفرمایان برای ایجاد و پیوستن به سازمان‌های «مورد علاقه خود».....
۱۳۸.....	۳- ۱- ساختار و ترکیب سازمان‌ها.....
۱۳۹.....	۳- ۱- ۱- شرط حداقل تعداد اعضا.....
۱۴۰.....	۳- ۱- ۲- محدود کردن حق عضویت در یک سندیکا به کارگران یک شغل.....
۱۴۰.....	۳- ۱- ۳- ایجاد محدودیت در انتخاب سندیکا برای برخی کارگران.....
۱۴۳.....	۳- ۲- واحد یا متعدد بودن سندیکا (انحصار یا عدم انحصار سندیکا).....
۱۴۴.....	۳- ۲- ۱- تحمیل شرط وحدت سندیکا بوسیله قانون بطور مستقیم.....
۱۴۴.....	۳- ۲- ۲- تحمیل شرط وحدت سندیکا بوسیله قانون بطور غیرمستقیم.....
۱۴۵.....	۳- ۲- ۳- انحصار واقعی.....
۱۴۶.....	۳- ۳- سندیکاهایی که بیشتر نماینده منافع کارگرانند.....
۱۴۸.....	بند چهارم- حق نپیوستن به سندیکا.....
۱۴۸.....	۴- ۱- شروط امنیت سندیکایی.....
۱۴۹.....	۴- ۲- نقد شروط امنیت سندیکایی.....
۱۵۰.....	۴- ۳- وضعیت شروط امنیت سندیکایی در کشورهای مختلف.....
۱۵۲.....	مبحث چهارم- ابعاد حقوق سندیکایی.....
۱۵۳.....	بند اول- حق سندیکاهای برای تدوین اساسنامه و مقررات داخلی خود.....
۱۵۵.....	بند دوم- آزادی کامل سندیکاهای برای انتخاب نمایندگان خود.....
۱۵۶.....	۲- ۱- شرایط انتخاب شدن به نمایندگی کارگران و یا کارفرمایان.....
۱۵۶.....	۲- ۱- ۱- اشتغال در شغل مورد نظر.....
۱۵۷.....	۲- ۱- ۲- شرط تابعیت.....
۱۵۸.....	۲- ۱- ۳- شرایط سیاسی.....

۱۵۸	۲- ۱- ۴- سابقه کیفری
۱۵۹	۲- ۱- ۵- شرایط مربوط به انتخاب مجدد
۱۵۹	۲- ۲- برکناری مسئولان یا عوامل اجرایی سندیکا
۱۶۰	بند سوم- خود مختاری سندیکا در اداره امور داخلی خود
۱۶۲	بند چهارم- تنظیم فعالیت‌ها و برنامه‌های سندیکا بدون دخالت مقامات عمومی
۱۶۵	بند پنجم- انحلال سندیکا
۱۶۶	۵- ۱- شیوه‌های انحلال
۱۶۶	۵- ۱- ۱- انحلال اختیاری
۱۶۶	۵- ۱- ۲- انحلال قانونی
۱۶۷	۵- ۱- ۳- انحلال اداری
۱۶۸	۵- ۱- ۴- انحلال قضایی
۱۶۹	۵- ۲- تصفیه اموال و دارایی سندیکای مورد انحلال
۱۷۰	بند ششم- حق سندیکاها برای تشکیل فدراسیون، کنفدراسیون و الحاق به سازمان‌های بین‌المللی
۱۷۰	۶- ۱- فدراسیون‌ها و کنفدراسیون‌ها
۱۷۱	۶- ۲- محدودیت‌هایی که بر همگرایی سندیکاها اعمال می‌شوند
۱۷۳	۶- ۳- محدودیت‌هایی که بر فعالیت فدراسیون‌ها و کنفدراسیون‌ها اعمال می‌شود
۱۷۳	۶- ۴- اتحاد بین‌المللی
۱۷۵	فصل دوم: نهادهای نظارتی سازمان بین‌المللی کار و آزادی سندیکایی
۱۷۶	مبحث اول- نظارت عام
۱۷۷	بند اول- نظام بررسی گزارش‌ها
۱۷۸	۱- ۱- کمیته کارشناسان در اعمال مقاوله‌نامه‌ها و توصیه‌نامه‌ها
۱۷۸	۱- ۱- ۱- ترکیب کمیته کارشناسان
۱۷۹	۱- ۱- ۲- اصول بنیادین کار کمیته
۱۷۹	۱- ۱- ۳- آئین کار کمیته
۱۸۲	۱- ۱- ۴- ارسال دیدگاه‌ها و نقد کمیته کارشناسان به دولت‌ها
۱۸۲	۱- ۱- ۵- «ارزیابی کلی» کمیته کارشناسان در رابطه با مقاوله‌نامه‌ها و توصیه‌نامه‌ها
۱۸۳	۱- ۱- ۶- خلاصه‌ای از گزارش جامع سال ۲۰۰۸ کمیته کارشناسان
۱۹۲	۱- ۲- کمیته کنفرانس در اعمال مقاوله‌نامه‌ها و توصیه‌نامه‌ها
۱۹۳	۱- ۲- ۱- موارد رسیدگی
۱۹۳	۱- ۲- ۲- اسناد کاری کمیته کنفرانس
۱۹۴	۱- ۲- ۳- آئین کار کمیته کنفرانس

۱۹۷.....	۱ - ۲ - ۴ - خلاصه‌ای از آخرین گزارش کمیته کنفرانس
۲۰۰.....	بند دوم - نظام رسیدگی به شکایات
۲۰۰.....	۲ - ۱ - اعلام تخلف به وسیله سازمان‌های کارگری و کارفرمایی
۲۰۲.....	۲ - ۲ - طرح شکایت
۲۰۴.....	مبحث دوم - نظارت خاص آزادی سندیکایی
۲۰۶.....	بند اول - کمیته آزادی سندیکایی
۲۰۶.....	۱ - ۱ - ترکیب کمیته
۲۰۶.....	۱ - ۲ - مسئولیت‌ها، اختیارات و نحوه رسیدگی کمیته
۲۰۸.....	۱ - ۳ - حدود صلاحیت کمیته آزادی سندیکایی
۲۰۹.....	۱ - ۴ - دریافت شکایات
۲۱۰.....	۱ - ۵ - مقررات شکلی
۲۱۱.....	۱ - ۶ - استرداد شکایت
۲۱۲.....	۱ - ۷ - ارتباط با دولت مربوطه
۲۱۴.....	۱ - ۸ - استماع اظهارات طرفین
۲۱۵.....	۱ - ۹ - مرور زمان
۲۱۵.....	۱ - ۱۰ - خلاصه‌ای از گزارش سال ۲۰۰۸ کمیته آزادی سندیکایی
۲۲۰.....	بند دوم - کمیسیون تحقیق و سازش در آزادی سندیکایی
۲۲۲.....	فصل سوم: جهانی شدن و جنبش سندیکایی
۲۲۳.....	مبحث اول - زمینه تاریخی و تعریف جهانی شدن
۲۲۵.....	مبحث دوم - ابعاد و آثار جهانی شدن
۲۲۸.....	مبحث سوم - تاثیر جهانی شدن بر سازمان بین‌المللی کار
۲۲۹.....	مبحث چهارم - تاثیر جهانی شدن بر سندیکاها
۲۳۱.....	مبحث پنجم - راهکارها و واکنش‌های ILO و سندیکاها برای تعدیل و منصفانه کردن روند جهانی شدن
۲۳۵.....	مبحث ششم - تاثیر سندیکاها در روند جهانی شدن
۲۳۸.....	مبحث هفتم - گفتگوی اجتماعی

بخش سوم: پیمان‌های جمعی کار و حق اعتصاب

۲۴۶.....	فصل اول: اهمیت و محاسن مذاکرات و پیمان‌های جمعی
۲۴۸.....	فصل دوم: اسناد بین‌المللی مربوط به مذاکرات و پیمان‌های جمعی
۲۴۸.....	مبحث اول - اسناد بین‌المللی عام
۲۴۸.....	بند اول - اسناد مربوط به حقوق مدنی و سیاسی

۲۴۹.....	بند دوم - اسناد مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی
۲۵۰.....	مبحث دوم - اسناد سازمان بین‌المللی کار
۲۵۲.....	فصل سوم: تعریف مذاکرات و پیمان‌های جمعی کار
۲۵۲.....	مبحث اول - تعریف مذاکرات جمعی کار
۲۵۳.....	مبحث دوم - تعریف پیمان‌های جمعی کار
۲۵۵.....	فصل چهارم: مذاکرات جمعی کار
۲۵۵.....	مبحث اول - اصول مذاکرات جمعی کار
۲۵۵.....	بند اول - جمعی بودن مذاکره
۲۵۹.....	بند دوم - اختیاری بودن مذاکره
۲۶۰.....	بند سوم - استقلال طرفین
۲۶۰.....	بند چهارم - حسن نیت طرفین
۲۶۱.....	بند پنجم - اصل دسترسی طرفین به اطلاعات مورد نیاز
۲۶۲.....	مبحث دوم - نقش دولت در مذاکرات جمعی
۲۶۹.....	مبحث سوم - مذاکرات و پیمان‌های جمعی در بخش عمومی
۲۷۱.....	مبحث چهارم - موضوعات بحث در مذاکرات جمعی
۲۷۳.....	فصل پنجم: پیمان‌های جمعی کار
۲۷۳.....	مبحث اول - خصوصیات پیمان‌های جمعی کار
۲۷۵.....	مبحث دوم - ماهیت حقوقی پیمان‌های جمعی کار
۲۷۶.....	مبحث سوم - دخالت قانونگذار در شرایط شکلی و ماهوی پیمان جمعی
۲۷۷.....	مبحث چهارم - تعمیم پیمان‌های جمعی به قراردادهای انفرادی و انتقال کارگاه
۲۷۸.....	مبحث پنجم - اجرای پیمان‌های جمعی
۲۸۰.....	مبحث ششم - تفسیر پیمان‌های جمعی
۲۸۲.....	مبحث هفتم - حل اختلافات مربوط به پیمان‌های جمعی
۲۸۳.....	فصل ششم: اعتصاب
۲۸۵.....	مبحث اول - تعریف و تاریخچه اعتصاب
۲۸۶.....	مبحث دوم - جایگاه حق اعتصاب در اسناد بین‌المللی و قوانین ملی
۲۸۷.....	بند اول - حق اعتصاب در اسناد بین‌المللی عام
۲۸۸.....	بند دوم - حق اعتصاب در چارچوب سازمان بین‌المللی کار
۲۸۸.....	۱ - ۲ - حق اعتصاب در اساسنامه و مقاوله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار
۲۸۸.....	۲ - ۲ - حق اعتصاب از دیدگاه کمیته آزادی سندیکایی
۲۸۹.....	۳ - ۲ - موضع کمیته کارشناسان در خصوص حق اعتصاب

به وجود آمدن کارخانه‌های بزرگ در نتیجه انقلاب صنعتی، کارگران زیادی را کنار هم گرد آورد. همین امر زمینه‌ای ایجاد کرد که روابط بین کارگران و کارفرمایان از حالت فردی بدر آمده و جنبه جمعی به خود بگیرد و کارگران برای پیشبرد منافع خود در مقابل کارفرما دست به تشکیل سندیکا بزنند. تشکیل سندیکاهای کارگری در ابتدا، هم از سوی کارفرمایان و هم از سوی دولت‌ها ممنوع و محدود گردید اما بتدریج سندیکاها جایگاه خود را در روابط کار تثبیت نمودند. نتایج درخشان جنبش سندیکایی کارگران و تاثیرگذاری آنان بر سیاست‌کناری‌های دولت سبب شد که کارفرمایان هم به فکر شکل و ایجاد سندیکاهای کارفرمایی بیفتند.

به مرور زمان، چه در حقوق داخلی کشورها و چه در عرصه بین‌المللی، حق تشکیل برای کارگران و کارفرمایان به رسمیت شناخته شد. اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و اعلامیه‌های حقوق بشر منطقه‌ای در کنار قوانین اساسی کشورهای متمدن جهان، حقوق و آزادی‌های سندیکایی را تضمین کردند. در این میان اسناد سازمان بین‌المللی کار به ویژه مقاوله‌نامه‌های شماره ۸۷ و ۹۸ مشخصاً حقوق و آزادی‌های سندیکایی و مذاکرات و پیمان‌های جمعی کار را به تفصیل و با تمام جزئیات از حقوق اساسی و بنیادین کارگران شمردند.

نهادهای ناظر سازمان بین‌المللی کار به ویژه کمیته کارشناسان و کمیته آزادی سندیکایی، در عمل دامنه اجرای حق تشکیل و آثار و ابعاد آن را مشخص و از طریق بیان آراء و دیدگاه‌های خود در مقام رسیدگی به شکایات مطرح شده در خصوص نقض حقوق سندیکایی در کشورهای مختلف به رفع نکات مبهم و تفسیر عملی و بیان منظور مقاوله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار در این خصوص

پرداختند. تاثیری که دیدگاه‌های کمیته آزادی سندیکایی به ویژه در خصوص حقانیت «اعتصاب» برای کارگران داشته است، غیرقابل انکار است.

پس از فروپاشی بلوک شرق و ظهور سرمایه‌داری جدید جهانی و درست زمانی که به نظر می‌رسید جنبش‌های کارگری جهانی بزرگ‌ترین ایدئولوژی حامی خود را از دست داده‌اند، سازمان بین‌المللی کار، حق تشکل را جزء حقوق بنیادین کارگران و از جمله حداقل‌هایی دانست که تمامی کشورها، اعم از عضو یا غیر عضو سازمان باید آنها را نسبت به کارگران خود شناخته و مراعات نمایند.